

UDK 339.1
Stručni rad
Prilmljeno: 12. 09. 1990.Dr. STJEPAN LEŠKOVIĆ,
Osijek**ANALIZA FAKTORA RAZVOJA
I OCJENA RAZVIJENOSTI
TRGOVINE — SLAVONSKO-
-BARANJSKE REGIJE ZA
VRIJEME OD 1970. DO 1986.
GODINE***

U ovom radu se istražuje razina razvijenosti trgovine Zajednice općina Osijek i šire. Istraživanjem je obuhvaćeno nekoliko značajnih faktora razvoja gospodarstva, odnosno trgovine u retrospektivnom razdoblju od 1976. do 1986. godine, kao što su društveni proizvod, narodni dohodak, osnovna sredstva i investicije, te kretanje zaposlenosti, a u cilju efikasnijeg uključivanja u tržišne uvjete privređivanja u budućnosti. U tu svrhu izvršena je analiza strukture i dinamika društvenog proizvoda, a posebno za trgovinu na području Slavonije i Baranje.

Drugo važno područje istraživanja je obuhvatilo stanje i dinamiku prodajnih kapaciteta i njihove karakteristike.

Kao zaključak se nameće konstatacija da ostvarenim rezultatima, u promatranom razdoblju od 1970. do 1986. godine, ne možemo biti zadovoljni ni po kvantitativnim ni kvalitativnim rezultatima. Umjesto zaključka prikazano je ekonomsko stanje i položaj trgovine prema (procjeni) podacima koje je obradila HGK-PK za Slavoniju i Baranju, izazvano ratnim razaranjem cjelokupnog gospodarstva pa tako i trgovine ovog područja.

*Rad predstavlja dio istraživačkih rezultata projekta "Investicije u funkciji dugoročnog razvoja i prestrukturiranja gospodarstva u novim uvjetima privređivanja", kojeg financira Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike Republike Hrvatske u razdoblju 1991. do 1993. godine.

1. UVOD

Trgovina nije samo institucionalizirana gospodarska djelatnost u našim uvjetima privređivanja, već ona predstavlja i funkcionalnu djelatnost, koja u okviru društvene podjele rada obavlja poslove robnog prometa.

Trgovina zauzima značajno mjesto u gospodarskoj strukturi naše zemlje. Duboka ekonomska kriza koja je zahvatila gospodarstvo Jugoslavije nije poštedjela ni trgovinu.

Djelatnost trgovine je sastavni dio društvene reprodukcije, odnosno neophodna faza u procesu proizvodnje, raspodjele i razmjene. U 1986. godini u trgovini Jugoslavije bilo je zaposleno 560.100 radnika, što predstavlja 11,7% od ukupnog broja zaposlenih radnika u gospodarstvu Jugoslavije. Prema broju zaposlenih radnika trgovina zauzima značajno drugo mjesto u gospodarstvu Jugoslavije odmah iza industrije.

U ukupnom društvenom proizvodu gospodarstva Jugoslavije, trgovina sudjeluje u 1986. godini s 15,7 %, premda je njen udio u 1970. godini iznosio čak 17,8%.

Trgovina je u 1986. godini sudjelovala u ukupnim osnovnim sredstvima (po nabavnoj vrijednosti) gospodarstva s 5,6%. Ovakav udio trgovine u osnovnim agregatima gospodarstva Jugoslavije, trgovini daje vrlo značajnu ulogu u provođenju Privredne reforme zemlje u život. Donošenjem Privredne reforme i drugih reformi u našoj zemlji konačno smo se opredijelili za tržišnu orijentaciju svih grana gospodarstva.

Tržište i tržišno privređivanje dobiva pravo mjesto i ulogu u našem gospodarstvu. Tržišni odnosi i tržište trebaju definirati političke i institucionalne okvire razvoja našeg gospodarstva. Dakle, orijentacija na tržište i tržišno privređivanje konačno je ugrađeno u program postojeće transformacije našeg gospodarstva. Na temelju takve platforme možemo razmotriti ulogu i značaj razvoja trgovine u suvremenim uvjetima privređivanja.

Kao što smo naprijed istakli, trgovina u procesu razmjene ima posebnu ulogu kao posrednik između proizvodnje i potrošnje. Uloga trgovine u obavljanju posredničke funkcije je vrlo značajna. Trgovina vrši usklađivanje prostorne, vremenske, kvantitativne i kvalitativne razlike između ponude i potrošnje.

Trgovina obavljanjem svoje funkcije doprinosi širenju tržišta i stvara nove mogućnosti za rast proizvodnje i razvoj proizvodnih kapaciteta.

Ovakvim pristupom istraživanja i analize faktora razvoja trgovine postiže se veća usklađenost u razvoju trgovine i gospodarstva u cjelini.

Istraživanje ima za cilj utvrditi i analizirati probleme koji su prisutni u trgovini, ali i za cijelo gospodarstvo, te njihove zakonitosti, povezanost, kao i uzroke zaostajanja trgovine ove regije.

2. ANALIZA FAKTORA RAZVOJA

Na razvoj unutarne trgovine djeluju mnogobrojni faktori. Međutim, dinamika tog razvoja ovisna je prije svega o cjelokupnoj usklađenosti razvoja gospodarstva, a posebno o okruženju i utjecaju onih subjekata, mjera i aktivnosti koje one imaju na razvoj trgovine. Trgovina se treba prije svega, na vrijeme i adekvatno prilagoditi tim utjecajima koji dolaze iz okruženja, te i ona nastojati da utječe na te promjene.

Trgovina društvenog sektora još uvijek je glavni nosilac prometne sfere u društvenoj reprodukciji. Današnja kretanja u gospodarstvu aktualiziraju ostvarivanje razvojne funkcije trgovine i njene mogućnosti da svoju funkciju obavlja, kao značajan i aktivan posrednik između proizvodnje i potrošnje.

Da bi trgovina mogla efikasno izvršavati te funkcije i da bi mogao doći do izražaja njen povratni utjecaj na proizvodnju i potrošnju, trgovini su potrebni adekvatni društveno-ekonomski uvjeti privređivanja.

Trgovina se mora prije svega tretirati kao samostalna djelatnost u sistemu društvene reprodukcije (podjela rada), što se ne bi moglo reći, da je tako do sada bilo.

2. 1. Udio i rast društvenog proizvoda i narodnog dohotka

Trgovina predstavlja značajnu granu gospodarstva u društvenom sektoru u Jugoslaviji. To nam najbolje ilustriraju podaci o udjelu trgovine u društvenom proizvodu privrede Jugoslavije. U 1970. godini trgovina je sudjelovala u društvenom proizvodu gospodarstva Jugoslavije sa 17,8%, u Republici Hrvatskoj također sa 17,8%, a u privredi Slavonije i Baranje čak s 20,5%. U narodnom dohotku gospodarstva Jugoslavije, trgovina je sudjelovala s 19,5% u Hrvatskoj s 20,9%, dok je u gospodarstvu Zajednice općina Osijek taj udio iznosio 22,0%.

Međutim, nakon šesnaest godina, odnosno u 1986. godini, udio trgovine u društvenom proizvodu gospodarstva naše zemlje se znatno smanjuje, ali trgovina i

dalje zauzima značajno drugo mjesto. Udio trgovine u društvenom proizvodu cjelokupnog gospodarstva društvenog sektora u Jugoslaviji iznosio je 15,7%, u Republici Hrvatskoj 16,1%, a u gospodarstvu Slavonije i Baranje svega 14,1%.

Dakle, udio trgovine u društvenom proizvodu cjelokupnog gospodarstva u promatranom razdoblju najviše se smanjio kod trgovine Slavonije i Baranje čak za 6,4 indeksna boda, a kod narodnog dohotka taj pad je još drastičniji, čak za 7,4 indeksna boda. Najblaži pad udjela trgovine u društvenom proizvodu gospodarstva zabilježila je trgovina Republike Hrvatske za svega 1,7 indeksnih bodova (vidi podatke tablice br. 1).

Na temelju rezultata istraživanja i analize ostvarenih ulaganja u osnovne fondove u retrospektivnom razdoblju (od 1970. do 1986. godine) možemo zaključiti, da su isto tako i ona znatno smanjena. "Pod investicijama u fiksne fondove podrazumijevamo ulaganja trajnog karaktera, kao što su zgrade, oprema, luke, obale, utvrde itd." To znači da pod investicijama u obrtno fondove podrazumijevamo ulaganja u povećanje odgovarajućih zaliha gospodarstva. Da bismo lakše shvatili razliku između ove dvije kategorije investicija, potrebno je istaći bitnu razliku između fiksnih i obrtnih fondova. Osnovna ekonomska karakteristika fiksnih fondova je u tome da se oni amortiziraju. Zato je pojam amortizacije isključivo vezan za kategoriju fiksnih (osnovnih) fondova.

Međutim, ekonomska karakteristika obrtnih fondova ogleda se u tome, što se oni, za razliku od fiksnih fondova (koji se sukcesivno troše), u velikom broju proizvodnih ciklusa potroše u roku samo jednog proizvodnog ciklusa.

Ekonomska kategorija investicija, jedan je od najviše tretiranih ili možda bolje rečeno centralnih pojmova i problema teorije i prakse privrednog rasta. Investicije predstavljaju ključni problem daljnjeg razvoja našeg društva, posebno nakon završetka ovog prljavog rata. O investicijama u osnovne fondove, danas zavisi prije svega daljnji ekonomski razvoj našeg gospodarstva.

Uključivanje naše privrede odnosno trgovine u tehnološku revoluciju, koja mijenja ukupnost odnosa u čitavom gospodarstvu, pa tako i u trgovini, nužna je.

Da bi se osigurala potrebna sredstva za investicije, treba osigurati optimalnu raspodjelu ostvarenog dohotka na akumulaciju i potrošnju.

1 Vojnić, D.: "Investicije i ekonomski razvoj", EI, Zagreb 1970. godina, str. 4.

Istraživanjem investicionih ulaganja u osnovne fondove gospodarstva, odnosno trgovine, u šesnaestogodišnjem razdoblju (od 1970. do 1986. godine) utvrdili smo određena kretanja i zakonitosti te dinamike, kao i njihov udio u društvenom proizvodu gospodarstva društvenog sektora.

Udio trgovine u ostvarenim investicijama ukupnog gospodarstva u proteklih šesnaest godina, zabilježilo je velike oscilacije. Naime, trgovina Zajednice općina Osijek u 1970. godini zabilježila je najveći udio u društvenom proizvodu od 9,4%, da bi se taj udio trgovine Slavonije i Baranje u 1986. godini smanjio na svega 4,7%. Najniži udio trgovine SFRJ u ukupnim investicijama gospodarstva u 1986. godini iznosio je svega 2,8%.

Te pokazatelje najbolje ilustriraju podaci u tablici 1. Dakle, na temelju podataka navedenih u tablici (1) utvrdili smo i udio ostvarenih investicija u osnovne fondove u društvenom proizvodu cjelokupnog gospodarstva i trgovine u 1970. i 1986. godini.

Tablica A

UDIO OSTVARENIH INVESTICIJA U D.P. U %

Područje	1970. g.	1986. g.	
SFRJ	gospodarstvo	31,9	20,5
	trgovina	9,3	3,7
RH	gospodarstvo	23,8	15,7
	trgovina	10,3	3,9
Z.O.O	gospodarstvo	13,9	13,8
	trgovina	6,4	4,6

Iz gornjih podataka možemo zaključiti da intenzitet investicija u Jugoslaviji nije bio podjednak na svim područjima. Naime, dok je gospodarstvo u SFRJ u 1970. godini investiralo 31,9% svog društvenog proizvoda, a u RH 23,8%. dotle je gospodarstvo na području Slavonije i Baranje ulagalo svega 13,9 % svog društvenog proizvoda. Evo jednog od razloga zaostajanja gospodarstva ove regije u odnosu na razvijenost gospodarstva u RH pa i SFRJ.

Međutim, položaj trgovine po analiziranim agregatima je skoro isti na svim područjima u Jugoslaviji.

U promatranom šesnaestogodišnjem razdoblju podaci o ostvarenim investicijama u gospodarstvo i

trgovinu, pokazuju nam značajne oscilacije relativnim udjelom u društvenom proizvodu, ali i u odnosu na ostvarena ulaganja u fiksne fondove u 1970. godini.

Ostvarene investicije u fiksne fondove gospodarstva SFRJ, u 1986. godini izražene su indeksom od 120,5%, a u trgovini su pale na svega 66,2% u odnosu na stanje u 1970. godini.

U Republici Hrvatskoj ostvarene investicije u fiksne fondove gospodarstva u 1986. godini iznosile su 115,6%, a u trgovini svega 60,7 % prema 1970. godini.

Ostvarene investicije u fiksne fondove trgovine na području Slavonije i Baranje u 1986. godini zabilježile su indeks od 132,8, prema 1970. godini, dok se ostvarene investicije za fiksne fondove gospodarstva ove regije iznosile svega 26,5%, prema stanju u 1970. godini. Osnovna sredstva izražavaju njihov fizički opseg odnosno opseg proizvodnih kapaciteta, koji su u njima sadržani.

Vrijednost osnovnih sredstava predstavlja funkciju novih investicija.

Bruto osnovna sredstva su zapravo osnovna sredstva po nabavnoj vrijednosti. Za ovo istraživanje koristili smo nabavnu vrijednost osnovnih sredstava, svedenu na stalne cijene iz 1972. godine. Udio trgovine u ukupnim bruto osnovnim sredstvima gospodarstva društvenog sektora vrlo je različit u vremenu i u odnosu na promatrana područja.

Trgovina Republike Hrvatske je u 1970. godini zabilježila čak 11,5 % od ukupnih osnovnih sredstava gospodarstva, a trgovina SFRJ svega 5,7 %.

Međutim, trgovina Republike Hrvatske je i u 1986. godini zadržala najveći udio u osnovnim sredstvima cjelokupnog gospodarstva s 5,7 %.

Kretanje zaposlenosti u trgovini u promatranom razdoblju (1970 do 1986. godine) nije zabilježilo veće oscilacije u odnosu na vrijeme i područje, kao i u cjelokupnom gospodarstvu društvenog sektora. U 1970. godini trgovina u Zajednici općina Osijek sudjelovala je sa svega 9,0 % u ukupnom broju zaposlenih u gospodarstvu ove regije, dok je najveći udio zabilježila trgovina u Republici Hrvatskoj čak 12,8 %, a u SRFJ, s 12,2 %.

U promatranom razdoblju znatno je porastao apsolutni broj zaposlenih u svim djelatnostima Zajednice općina Osijek.

Tablica 1.

DRUŠTVENI PROIZVOD I NARODNI DOHODAK

cijene 1972. g.
u milijunima din.

ELEMENTI		1970.			1986.		
		SFRJ	RH	ZOOS	SFRJ	RH	ZOOS
DRUŠTVENI PROIZVOD	P	217.947,0	58.344,0	6.534,1	407.901,0	102.098,0	17.419,4
	T	- 38.753,0	10.362,0	1.341,5	64.161,0	16.480,0	2.454,7
UDIO TRG. UPU	%	17,8	17,8	20,5	15,7	16,1	14,1
NARODNI DOHODAK	P	157.628,0	30.377,0	5.859,0	309.271,0	91.009,0	15.411,7
	T	- 15.038,0	6.379,0	1.289,3	62.119,0	15.950,0	2.257,0
UDIO TRG. UPU	%	9,5	20,9	22,0	20,1	17,5	14,6
OSTVARENE INVESTIC.	P	69.475,0	13.904,7	9.101,6	83.706,0	16.072,8	2.412,4
	T	- 3.590,0	1.065,0	86,0	2.376,0	646,1	114,2
UDIO TRG. UPU	%	5,2	7,7	9,4	2,8	4,0	4,7
OSNOVNA SREDST.	P	405.510,0	57.104,0	14.719,6	1.035.792,0	265.664,0	37.890,0
	T	- 23.022,0	6.575,0	2.006,0	58.482,0	15.129,0	2.073,0
UDIO TRG. UPU	%	5,7	11,5	10,6	5,6	5,7	5,5
ZAPOSLENI (u 000)	P	3.850,0	966,0	161,9	5.601,0	1.595,0	209,0
	T	- 470,0	124,0	14,5	658,0	160,0	23,4
UDIO TRG. UPU	%	12,2	12,8	9,0	11,7	10,0	11,2

IZVOR: SG Jugoslavije 1988. g., str. 90-95, SG RH, 1988. g., str. 54-68 i 121-122, SG ZOOS 1979. str. 79, "Analiza strukture, opsega i efikasnosti investicija u fiksne fondove društvenog sektora slavonsko-baranjske regije od 1967-1978. g." str. 46-48 ZEI EFO i časopis "Privreda" broj 2/90, str. 172.

Napomena: P = privreda ukupno, T = trgovina, društveni sektor UPU = u privredi ukupno

2. 1. Financijski pokazatelji i dinamika razvoja trgovine

Podaci u tablici 2, prikazuju nam dinamiku rasta relevantnih financijskih faktora za privredu i trgovinu na području Slavonije i Baranje i šire.

Društveni proizvod trgovine u razdoblju od 1970. do 1986. godine zabilježio je indeks od 185,7%, a u privredi čak 266,6%. Slična kretanja u navedenom razdoblju bilježi i narodni dohodak na ovoj regiji.

Ostvareni društveni proizvod po stanovniku u 1986. godini iznosio je u trgovini Republike Hrvatske 3.531,00 dinara, u trgovini Slavonije i Baranje 2.776,00 din, a u trgovini SFRJ, 2.757,00 dinara, preračunato na stalne cijene iz 1972. godine (vidi podatke t.3). Dinamika investicija u fiksne fondove trgovine na području Slavonije i Baranje bilježi indeks od 132,8, dok je ukupna privreda zabilježila indekse svega 26,5.

Za obavljanje privredne djelatnosti potrebna su određena sredstva. Trgovina u tom pogledu ne predstavlja nikakav izuzetak. Dakle, trgovini su potrebna osnovna i obrtna sredstva. Trgovina je dužna formirati

pored osnovnih sredstava i obrtna sredstva, i sredstva rezervnog fonda i fonda zajedničke potrošnje.

Evo kako osnovna sredstva definira I. Vinski:²

"Fiksni fondovi obuhvaćaju osnovna sredstva u privredi (strojevi i uređaji, zgrade, putevi i ostale građevine itd.) fiksne fondove javnih dobara (npr. ceste, izgrađene obale, nasipe) te neproizvodne fiksne fondove (stambene zgrade, škole, bolnice i dr.). Fiksni fondovi mogu biti u upotrebi ili još u izgradnji (investicije u toku)". Dakle, bruto vrijednost osnovnih sredstava (FF), izražava njihov fizički opseg, a isto tako i opseg proizvodnih kapaciteta koji su u njima realizirani.

Osnovna sredstva u trgovini također zadržavaju svoj prirodni oblik, poslužuju više obrtnih procesa (N-R-N) i traju više godina, a svoju vrijednost također prenose na trgovačke usluge postepeno.

Trgovina pored vlastitih sredstava za rad koristi u značajnoj mjeri i sredstva za rad u općedruštvenom

² Vinski, I.: "Nacionalno bogatstvo", "Naprijed" Zagreb 1964 str. 21

vlasništvu (bivši SIZ-ovi-stambeni), te sredstva u privatnom vlasništvu.

Porast vrijednosti osnovnih sredstava najdirektnije je povezan s rastom investicionih ulaganja. Tako je trgovina na području Slavonije i Baranje zabilježila najnižu prosječnu godišnju stopu rasta osnovnih sredstava u razdoblju od 1970. do 1986. godine od svega 0,2 %, a privreda ove regije 6,1 % dok je trgovina u Republici Hrvatskoj zabilježila stopu od 5,3 %, a u SFRJ, čak 6,0 %. (t.2).

I pored toga je trgovina Zajednice općina Osijek u 1986. godini raspolagala sa 444,00 dinara osnovnih sredstava po zaposlenom, i tako zauzela prvo mjesto ispred trgovine RH s 324,00 din., odnosno trgovine SFRJ, koja je imala svega 251,00 dinar po zaposlenom (vidi podatke t.3).

U proteklih šesnaest godina (1970. do 1986. godine) znatno se povećao broj zaposlenih u trgovini kod nas. U 1970. godini na tisuću stanovnika dolazilo je 189 zaposlenih radnika u trgovini SFRJ, a u 1986. godini taj broj se povećao na 342 zaposlena radnika.

Trgovina Slavonije i Baranje bilježi znatno brži tempo zapošljavanja od privrede u promatranom razdoblju.

Ostvareni indeks zapošljavanja u trgovini Zajednice općina Osijek u promatranom razdoblju iznosi 161,4, a kod cjelokupne privrede indeks zapošljavanja iznosi 129,2 (vidi t.2.).

Jedan od razloga za ovakav visok indeks rasta zaposlenih u trgovini je u ekstenzivnosti živog rada u ovoj djelatnosti. Međutim, i pored toga trgovina Slavonije i Baranje prema broju zaposlenih na tisuću stanovnika u 1986. godini dolazi na treće mjesto s 236 zaposlenih radnika, dok je taj broj daleko veći kod trgovine u RH i iznosi 342 radnika odnosno u SFRJ 289 radnika na tisuću stanovnika. Udio zaposlenih u unutarnjoj trgovini SAD³ još 1950. bio je visok 18,3 %, a u 1986. godini je dostigao čak 21,0 % u privredi SAD³

3 "Komparativna analiza razvojnih i strukturnih karakteristika unutarnje trgovine", časopis "Nova trgovina" br. 4, Beograd 1990. str. 196.

Tablica 2.

DINAMIKA RAZVOJA TRGOVINE

1970. = 100

ELEMENTI		INDEKS			PROSJ. GOD. STOPA RASTA		
		1986.			1986/70		
		SFRJ	RH	ZOO _s	SFRJ	RH	ZOO _s
DRUŠTVENI	P	187,1	174,9	266,6	4,0	3,6	6,3
PROIZVOD	T	165,6	159,0	185,7	3,2	2,9	4,0
NARODNI	P	196,2	299,6	263,0	4,3	7,1	6,2
DOHODAK	T	196,2	250,0	175,1	4,3	5,9	3,6
OSTVARENE INVESTICIJE U OSNOVNE FONDOVE	P	120,5	115,6	26,5	1,2	0,9	-8,1
OSNOVNA SREDSTVA (Nabavna vrijednost)	T	66,2	60,2	132,8	-2,6	-3,1	1,8
OSNOVNA SREDSTVA (Nabavna vrijednost)	P	255,4	465,2	257,4	6,0	10,1	6,1
OSNOVNA SREDSTVA (Nabavna vrijednost)	T	254,0	230,1	103,3	6,0	5,3	0,2
ZAPOSLENI	P	145,5	165,1	129,2	2,4	3,2	1,6
ZAPOSLENI (Godišnji prosjek)	T	140,0	129,0	161,4	2,1	1,6	6,2

IZVOR: Izračunato na temelju podataka iz tablice 1.

Tablica 3.

FINANCIJSKI POKAZATELJI RAZVOJA TRGOVINE PO 1 STANOVNIKU

cijene 1972. g.
(u dinarima)

ELEMENTI	1970.			1986.		
	SFRJ	RH	ZOOS	SFRJ	RH	ZOOS
DRUŠTVENI PROIZVOD	P = 10.719	13.234	7.658	17.526	21.877	19.707
	T = 1.306	2.350	1.757	2.757	3.531	2.776
NARODNI DOHODAK	P = 10.161	6.890	6.867	16.323	19.501	17.436
	T = 740	1.447	805	2.669	3.418	2.553
OSTVARENE INVESTICIJE (U osnovna sredstva)	P = 3.417	3.154	1.067	3.597	3.444	2.729
	T = 177	242	101	1.021	1.384	1.292
OSNOVNA SREDSTVA PO ZAPOSLENOM	P = 1.994	1.295	1.725	4.450	5.692	4.289
	T = 113	130	235	251	324	444
RADNICI = na 100 stanovnika	189	219	190	289	342	236

IZVOR: SG Jugoslavije 1988. g., str. 91 i Tablogrami
Vrijednosna struktura DBP - društveni standard
(KGI - 1) RZZS, RH.

3. STANJE PRODAJNIH KAPACITETA I OSTALIH PODATAKA ZA TRGOVINU NA MALO

Tablica 4.

PRODAJNI KAPACITETI U TRGOVINI NA MALO

Redni broj	POKAZATELJ	1970. g.			1986. g.		
		SFRJ	RH	ZOOS	SFRJ	RH	ZOOS
1.	Prodavaonice (br.)	59.072	15.771	2.229	85.723	19.253	3.268
2.	Prod. prostor u m ²	3.132.398	760.806	129.766	6.678.577	1.600.818	275.242
3.	Priruč. skl. u m ²	1.536.670	416.488	62.375	3.141.237	942.573	151.173
4.	Ost. promet u milijunima din.	69.299	18.727	2.404	8.225.486	2.196.776	321.618
5.	Zaposleni radnici u prod. stanje 31. XII	173.683	44.606	6.587	334.061	79.506	11.910
6.	Po Prosječan prodav. prod. prost. u m ²	53	48	58	78	83	84
	Po 1 zaposl.	18,0	17,0	19,7	20,0	20,0	23,0
7.	Ostvar. prom. po 1m ² prod. prost. u tisuć. dinara	22,0	23,0	19,0	1.232,0	1.372,0	1.167,0
8.	Ostvar. prom. po 1 zap. u tisuć. dinara	339,0	391,0	365,0	24.623,0	27.599,0	27.004,0
9.	Broj zaposlenih na 1 prodavaonicu	2,9	3,0	3,0	3,9	4,2	3,6
10.	Broj stanovnika na 1 prodavaon.	344	280	383	272	242	270
11.	Prodajni prost. u m ² na 1 stanovnika	0,15	0,17	0,15	0,29	0,34	0,31
12.	Broj stanovnika na 1 zaposlenog u prodav.	117	99	130	70	59	74

IZVOR: SG Jugoslavije 1988. godina, str. 90 i 229-330, Statistički bilten 1620, unutrašnja trgovina (kapaciteti prodaje) str. 9 i 10, SG RH, 1976. godina, str. 175, SG RH, 1988. godina, str. 243, SG ZOOS — 79. godina, str. 83 i bilten RZZS RH, Prodajni kapaciteti trgovine na malo, 1976. godina, str. 20-25.

Razvijenost prodajnih kapaciteta u trgovini na malo nije podjednaka u svim područjima zemlje. Istraživanjem je utvrđeno da ima pojedinih područja u istom gradu-mjestu, koji nemaju dovoljno trgovačkih objekata za podmirenje osnovnih svakodnevnih potrepa stanovništva.

Tablica 5.

DINAMIKA RAZVOJA PRODAJNIH KAPACITETA TRGOVINE NA MALO

Pokazatelj	Indeks			Ø godišnja stopa rasta		
	SFRJ	RH	ZOOS	SFRJ	RH	ZOOS
Prodavaonice	145,0	122,0	146,6	2,4	1,3	2,4
Prodajni prostor u m ²	213,0	210,0	212,0	4,8	4,8	4,8
Priručni skladišnji prostor u m ²	204,0	226,0	242,0	4,6	5,2	5,7

Indeks
1970. = 100

Izvor: Izračunato na temelju podataka iz tablice 4.

Iz naprijed navedenih podataka vidimo da prodajni kapaciteti bilježe u promatranom razdoblju optimističku prosječnu godišnju stopu rasta od 4,8 % dok porast broja prodavaonica iznosi svega 1,3% u trgovini Republike Hrvatske, a u trgovini Zajednice općina Osijek bilježi stopu rasta od 2,4%.

Očigledno je, da se u posljednje vrijeme grade suvremeniji trgovački objekti sa znatno većom površinom prodajnog prostora nego u ranijem razdoblju.

Drugi važan zaključak je, da porast prodajnih prostora prate i izgrađeni priručni-skladišni prostori, ali koji još uvijek nedostaju našoj trgovini, posebno za obavljanje poslova dorade, sortiranja robe i dr. kako u trgovini na malo tako i u trgovini na veliko (posebno rashladni uređaji).

Ilustracije radi, dajemo pregled prostora u priručnim skladištima u postotku u odnosu na izgrađene prodajne prostore u trgovini u 1970. odnosno u 1986. godini.

Tablica 6.

UDIO IZGRAĐENIH PRIRUČNO-SKLADIŠNIH PROSTORA U ODNOSU NA PRODAJNE PROSTORE U TRGOVINI NA MALO (U %)

Razdoblje Područje	godina	
	1970.	1986.
SFRJ	49,1	47,0
RH	54,7	58,9
ZOO	48,1	54,9

Izvor: Izračunato na temelju podataka iz tablice 4.

U analiziranom razdoblju (1970. do 1986. godine) zabilježeni su različiti indeksi odnosno prosječne godišnje stope rasta pojedinih vrsta prodajnih kapaciteta.

Iz prednjih podataka možemo zaključiti da su priručni skladišni prostori relativno smanjeni u odnosu na prodajne prostore u trgovini SFRJ, dok je trgovina RH i ZOO znatno povećala prostor u priručnim skladištima u odnosu na stanje u 1970. godini.

Međutim, postojeći skladišni prostori još uvijek ne zadovoljavaju potrebe trgovine, a to se direktno odražava na osiguranje potrebne širine asortimana, njegove dubine kao i mogućnost pružanja kvalitetnijih trgovačkih usluga.

Značajan pokazatelj razvijenosti trgovine na malo je broj stanovnika koji otpada na jednu prodavaonicu.

U 1970. godini na jednu prodavaonicu u SFRJ otpadalo je 344 stanovnika, u RH. 280 i na području Zajednice općina Osijek 383 stanovnika. Nakon šesnaest godina, tj. u 1986. godini, broj stanovnika na jednu prodavaonicu se znatno smanjio i iznosio je u Slavoniji i Baranji 270 stanovnika, u RH. 242 i u SFRJ 270 stanovnika.

Očito je, da nam ovi podaci pokazuju znatan napredak u razvoju trgovačke mreže, ali usporedimo li se sa stanjem u nekim zapadnoeuropskim zemljama pa čak i nekim istočnoeuropskim zemljama, onda i na tom području još uvijek znatno zaostajemo.

Analitički podaci (t.4) daju nam dobru osnovu za ocjenu razvijenosti prodajnih kapaciteta trgovine na malo na području Slavonije i Baranje i šire.

Naime, broj stanovnika na jednog zaposlenog u prodavaonicama na području Zajednice općina Osijek opao je sa 130 u 1970. na svega 74 stanovnika u 1986. godini. Slična su kretanja zabilježena i u trgovini RH. i SFRJ.

Porast prodajnog prostora po jednoj prodavaonici najveći je u trgovini Republike Hrvatske od 172,9, SFRJ 147,1 a najniži indeks zabilježila je trgovina Slavonije i Baranje od 144,8 u promatranom razdoblju.

Izgrađen prodajni prostor po jednom stanovniku na području Slavonije i Baranje u 1986. godini iznosio je 0,31 četvorni metar i zabilježio je porast od 106,7 % u odnosu na stanje u 1970. godini. U 1986. godini izgrađen prodajni prostor po jednom stanovniku u Republici Hrvatskoj bilježi 0,34 četvorna metra ili indeks od 200,0 u odnosu na stanje u 1970. godini, dok je indeks rasta prodajnog prostora po jednom stanovniku u SFRJ, nešto sporiji.

Najveći prodajni prostor po jednoj prodavaonici zabilježila je trgovina Slavonije i Baranje u 1986. godini, koji je iznosio 84 četvorna metra, a u trgovini Republike Hrvatske 83 m² te u SFRJ samo 78 četvorna metra (vidi podatke t.4).

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U ekonomskim istraživanjima korišteni su podaci o kretanju relevantnih faktora o razvoju gospodarstva odnosno trgovine Slavonije i Baranje za promatrano razdoblje od 1970. do 1986. godine.

Financijski pokazatelji istraživanja daju nam slijedeće rezultate:

Ostvarene investicije na području Slavonije i Baranje u retrospektivnom razdoblju bilježe drastičan pad kako u cjelokupnom gospodarstvu tako i u trgovini. Udio investicija u osnovne fondove trgovine Slavonije i Baranje u društvenom proizvodu iznosio je u 1970. godini 6,4 %, da bi se taj udio smanjio u 1986. godini na svega 4,6%, a kod cjelokupnog gospodarstva ove regije s 13,9% (u 1970) na 13,8% u 1986. godini.

Ostvarene investicije u fiksne fondove trgovine u Republici Hrvatskoj u društvenom proizvodu u 1970. godini iznosile su 10,3%, da bi se taj udio u 1986. godini smanjio na svega 3,9%, dok u gospodarstvu Republike bilježi znatno blaži pad investicija u društvenom proizvodu (sa 23,8% u 1970. na 15,7% u 1986. godini).

Rezultati istraživanja o kretanju društvenog proizvoda pokazuju nam, da je gospodarstvo Zajednice općina Osijek ostvarilo najveću prosječnu godišnju stopu rasta od 6,3%, dok je trgovina ove regije ostvarila prosječnu godišnju stopu rasta društvenog proizvoda od 4,0% u promatranom razdoblju.

Relizirani društveni proizvod po jednom stanovniku ukupne trgovine Slavonije i Baranje u 1986. godini iznosio je 2.776,00 din. Najveći iznos od

3.531,00 din društvenog proizvoda po jednom stanovniku ostvarila je trgovina Republike Hrvatske (vidi podatke t.3.).

4.1. Rezultati istraživanja o stanju razvijenosti prodajnih kapaciteta u trgovini na malo pokazuju nam:

U promatranom razdoblju (od 1970. do 1986. godine) došlo je do značajnih kvalitetnijih promjena prije svega u bržem širenju prodajnih objekata tj. prodavaonica. Trgovina na području Slavonije i Baranje zabilježila je prosječnu godišnju stopu rasta prodajnih prostora od 4,8% a kod rasta broja prodavaonica svega 2,4% u promatranom razdoblju.

U izgradnji priručnih skladišta trgovina je zabilježila najveću prosječnu godišnju stopu rasta od 5,7 na području Slavonije i Baranje (vidi t.6.).

Prostori priručnih skladišta sudjeluju u ukupnim prodajnim prostorima trgovine Slavonije i Baranje u 1986. godini s 54,9%. Bolji odnos bilježi trgovina cijele Republike Hrvatske, a on je bio u 1986. godini 58,9% prema prodajnim prostorima.

Možemo zaključiti, da je trgovina Slavonije i Baranje znatno popravila svoj ekonomski položaj u promatranom razdoblju u odnosu na ukupno gospodarstvo.

Po ostvarenom društvenom proizvodu na jednog stanovnika u 1986. godini trgovina ove regije zauzima drugo mjesto s 2.776,00 dinara odmah iza trgovine Republike Hrvatske, koja je ostvarila 3.531,00 dinara društvenog proizvoda po jednom stanovniku.

Ostvarene investicije u fiksne fondove trgovine Slavonije i Baranje u 1986. godini iznosile su 1,292,00 dinara po jednom stanovniku, a trgovina Republike Hrvatske svega nešto više tj. 1.384,00 dinara. Trgovina Zajednice općina Osijek raspolagala je sa 444,00 dinara osnovnih sredstava po jednom stanovniku u 1986. godini, a trgovina Hrvatske sa samo 324,00 dinara.

Dakle, trgovina Slavonije i Baranje je po ovom pokazatelju zauzela prvo mjesto, što nije beznačajno.

5. MATERIJALNE ŠTETE U GOSPODARSTVU SLAVONIJE I BARANJE NASTALE USLIJED POSLJEDICA RATA.

Prema procjenama HGK — Područne komore za Slavoniju i Baranju, gospodarstvo ove regije pretrpjelo je ogromne štete (prema stanju na dan 28.10.1991. godine (vidi podatke t.7.).

6. PREGLED ŠTETA NASTALIH USLIJED RATNIH RAZARANJA

Tablica 7.

PREGLED ŠTETA GOSPODARSTVA SLAVONIJE I BARANJE USLIJED RATNIH RAZARANJA (DO 28.10.1991.)

(U 000 DIN)

NAZIV GRANE/DJELATNOSTI	OSNOVNA SREDSTVA			OBRтна SREDSTVA			UKUPNO	ŠTETE SVEUKUP. U ŠTETE SRBIJI	
	Zgrade i objekti	Oprema i uređaji	Ostalo	Sirovine i materijali	Gotova roba	Ostalo			
METALOPRERADIVAČKA INDUSTRIJA	1.169.010	1.120.130	221.528	234.626	223.235	917.600	3.886.129	744.760	4.630.889
GRAFIČKA INDUSTRIJA	250	0	0	50	0	2.500	2.800	3.500	6.300
KEMIJSKA INDUSTRIJA	999.252	240	0	0	100.200	12.000	1.111.692	283.990	1.395.682
TEKSTILNA INDUSTRIJA	363.600	20.977	0	102.188	112.540	148.359	747.664	271.293	1.018.957
KOŽA GUMA I OBUČA	145.000	339.000	1.000	0	0	94.718	579.718	3.029.000	3.608.718
INDUSTRIJA GRADEVINSKOG MATERIJALA	12.263	83.490	7.000	0	205.814	55.000	308.567	0	308.567
POLJOP. I PREHRAMBENA INDUSTRIJA	4.903.840	370.998	2.790.177	549.563	572.710	1.213.341	10.500.529	594.107	11.094.636
DRVNA INDUSTRIJA	85.164	5.250	0	4.500	28.993	102.682	226.589	490.631	717.220
GRADITELJSTVO	17.745	108.957	21.314	1.901	650	37.461	188.028	0	188.028
SAOBRAĆAJ I VEZE	4.741.065	191.947	385.033	5.960	38.762	151.247	5.520.014	252.500	5.772.514
TRGOVINA	307.461	78.752	21.892	21.793	268.587	958.588	1.657.073	168.469	1.825.542
UGOSTITELJSTVO	35.887	5.920	200	1.000	11.940	14.602	69.549	0	69.549
ZANATSTVO	520	2.170	75	940	3.700	9.775	17.180	13.435	30.615
STAMBENO-KOMUNALNA DJELATNOST	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SVEUKUPNO	12.781.057	2.327.831	13.448.219	1.022.421	1.567.131	3.717.873	24.815.532	5.851.685	30.667.217

Izvor: Hrvatska gospodarska komora (HGK), regionalna komora Slavonije i Baranje, "PROCJENA NASTALIH ŠTETA U GOSPODARSTVU SLAVONIJE I BARANJE A USLIJED RATNIH RAZARANJA I ODNOSA SA SRBIJOM" (zaključno do 28.10.91.), autor dipl. ek. I. Rađenović, viši savjetnik, 1991. godina, str. 11.

Procjena nastalih šteta u gospodarstvu Slavonije i Baranje uslijed ratnih razaranja sadrži prije svega podatke o direktnim ratnim štetama i štetama koje je pretrpjelo gospodarstvo ove regije politikom srpske vlade prema gospodarskim jedinicama čija su matična sjedišta u Hrvatskoj.

Materijalne štete (vidi podatke t.7.), date su sa stanjem registriranim zaključno do 28.10.1991. godine, uz posebne metodološke napomene, koje limitiraju ne samo obuhvatnost već i preciznost dobivenih podataka.

Prezentirani podaci ne obuhvaćaju materijalne štete gospodarstva općina Vukovar, Vinkovci, Nove Gradiške i Belog Manastira. S gospodarstvima ovih općina nije moguće kontaktirati. U promatranom razdoblju trgovina općine Vukovar spadala je među najrazvijenije ove regije. Procjene podataka kod izvjesnog broja poduzeća nisu posve pouzdane.

Tablica 8.

STRUKTURA NASTALIH ŠTETA U GOSPODARSTVU SLAVONIJE I BARANJE DO 28.10.91. GODINE.

OSNOVNA SREDSTVA	100%	OBRтна SREDSTVA	100%
Zgrade i objekti	68,9	Sirovine i materijal	16,3
Oprema i uređaji	12,5	Gotova roba	24,8
Ostalo	18,6	Ostalo	58,9

Izvor: Izračunato na temelju podataka iz t.7.

Tablica 9.

STRUKTURA NASTALIH ŠTETA U TRGOVINI SLAVONIJE I BARANJE

OSNOVNA SREDSTVA	100%	OBRтна SREDSTVA	100%
Zgrade i objekti	75,3	Sirovine i materijal	1,7
Oprema i uređaji	19,3	Gotova roba	21,5
Ostalo	5,4	Ostalo	76,8

Izvor: kao i za t.8.

U ukupnim ratnim štetama nije obuhvaćena šteta vezana u stambeno-komunalnoj djelatnosti, prije svega stambenog fonda, gdje su također znatne i vrlo visoke štete.

Prema procjeni, u cjelokupnom gospodarstvu na području Slavonije i Baranje došlo je do umanjjenja gospodarskog potencijala za 47,0%. Najveće smanjenje gospodarskog potencijala bilježi industrija kože, gume i obuće za 75,0 % te za 59,0% saobraćaj i veze.

Trgovina je bez općina Vukovar, Vinkovci, N. Gradiške i Belog Manastira, smanjila svoj gospodarski potencijal za 40,0%.

Nastale štete su u srazmjeri odnosa osnovnih sredstava i obrtnih sredstava u Poslovnom fondu unutar gospodarstva i trgovine.

Unutar ukupnog gospodarstva Slavonije i Baranje nastale štete se kreću 74,6% na osnovnim sredstvima i 25,4% na obrtnim sredstvima.

Trgovina bilježi upravo obrnuti odnos od ukupnog gospodarstva. Nastale štete u trgovini na obrtnim sredstvima iznose 75,4%, a kod osnovnih sredstava 24,6%.

Ukupne štete nastale bespravnim oduzimanjem imovine poduzeća iz naše regije od strane Srbije iznose čak 20,0% od ukupnog privrednog potencijala, a kod trgovine taj udio iznosi 10,2%. Umanjenje gospodarskog potencijala u trgovini u odnosu na ukupno procijenjenu štetu gospodarstva iznosi čak 6,0%, što predstavlja za 0,4% indeksnih bodova više nego što je trgovina sudjelovala u ukupnim osnovnim sredstvima gospodarstva Slavonije i Baranje u 1986. godini (vidi podatke iz t.1.).

Zbog rata u našoj republici trgovina ne samo da bilježi direktne materijalne štete već su i značajne indirektno štete, koje nastaju nedostatkom energije, gubitkom tržišta, problemom transporta robe, ali i u nedostatku financijskih sredstava za redovno poslovanje. Nastali problemi su prisutni posebno kod trgovačke mreže.

Prema procjeni tržište je smanjeno negdje za 69,0%. Posebno se javljaju problemi u transportu

prilikom kupovine i prodaje roba uslijed blokada saobraćajnica (za cca 83,0%).

6. UMJESTO ZAKLJUČKA

Rezultati istraživanja pokazuju nam dostignutu razinu razvijenosti trgovine u sadašnjim uvjetima privređivanja na području Slavonije i Baranje.

Dostignuta razina razvijenosti trgovine na malo na području Zajednice općina Osijek u 1986. godini pokazuje nam da smo još uvijek s 0,31 četvorni metar prodajnog prostora po jednom stanovniku negdje na dnu ljestvice prema razvijenosti trgovine u zapadnoeuropskim zemljama.

Posebno zabrinjava niska prosječna godišnja stopa ulaganja u fiksne fondove trgovine ove regije u razdoblju od 1970. do 1986. godine od svega 1,8%.

Razdoblje od 1986. do 1990. godine nije obrađeno, ali je karakteristično po padu cjelokupne proizvodnje u gospodarstvu, visokoj stopi inflacije s izrazitom nestabilnošću na tržištu i negativnim financijskim rezultatima u privređivanju cjelokupne trgovine. Investicije u osnovna sredstva gospodarstva u navedenom razdoblju svedeni su skoro na nulu.

Dakle, reproduktivna sposobnost gospodarstva Slavonije i Baranje u ovom razdoblju nije sposobna za bilo kakvu investicijsku aktivnost.

Na kraju se postavlja pitanje, kako dalje i koje mjere poduzeti, da se razvoj trgovine ipak ubrza.

Budući, da je Republika Hrvatska danas zahvaćena ratom, koji joj je nametnut uz velika materijalna razaranja njenog gospodarstva, a to se gospodarstvo i dalje razara, o daljnjem razvoju trgovine za sada teško se može konkretnije govoriti.

Materijalna razaranja gospodarstva Slavonije i Baranje su posebno visoka, a razaranja se i dalje nastavlja, kraj rata se još ne nazire. Ukoliko se želi gospodarstvo odnosno trgovina osnažiti, treba prije svega pripremiti potrebne kvalitetne programe za obnovu i razvoj cjelokupnog gospodarstva pa tako i trgovine. Već danas treba razmišljati o tome što je

potrebno učiniti za rekonstrukciju gospodarstva i trgovine.

U ovom trenutku posebno je pitanje vlasničke pretvorbe poduzeća u društvenom sektoru. Vlasnička preobrazba poduzeća u društvenom sektoru predstavlja ugaoni stup cjelokupne gospodarske reforme. Zbog rata u Hrvatskoj transformacija gospodarstva trenutno je zapala u teškoće i prije negoli je do nje došlo.

Svakako, da to i nije nikakovo iznenađenje, kada se ima u vidu, da je za efikasnu preobrazbu društvene imovine potrebno osigurati minimum preduvjeta: stabilnu valutu, slobodno tržište, slobodno poduzetništvo građana i mimodopsko stanje u zemlji uz punu primjenu zakona i pravnu državu.

Prilikom projektiranja i izrade programa obnove i razvoja trgovine na području Slavonije i Baranje treba imati u vidu slijedeće:

1) Neophodnost preobrazbe trgovine u društvenom sektoru,

2) Potrebu prestrukturiranja postojećih prodajnih kapaciteta,

3) Predvidjeti izvore financiranja obnove, prestrukturiranja i razvoja trgovine.

a) Preobrazbu trgovine u društvenom sektoru, treba prilagoditi zainteresiranim osobama, koje su voljne ulagati svoj kapital u tu djelatnost, a u skladu s postojećim zakonskim propisima. Preobrazbu trgovine možemo provesti na jedan od načina i to:

- prodajom poduzeća ili idealnog dijela poduzeća,
- ulaganjem privatnog kapitala u poduzeće,
- pretvaranjem ulaganja u poduzeće na ugovornoj osnovi,
- pretvaranjem potraživanja u dionice,
- prijenosom društvenog kapitala izraženog u dionicama ili fondova mirovinskog i invalidskog osiguranja.

b) Postojeće prodajne kapacitete u trgovini na malo, treba namjenski prestrukturirati, kako bi uz manja ulaganja postali funkcionalni i rentabilni. Neophodnost koordinacija između urbanista i projekatata, kod projektiranja izgradnje gradova i sela. Tom prilikom treba voditi računa, da se projektiraju funkcionalni prodajni prostori za potrebe trgovine.

c) Naprijed smo već istakli, da privredni subjekti u gospodarstvu nemaju dovoljno potrebnog kapitala za ulaganje u obnovu i razvoj trgovine. To znači, da će izvori financiranja biti ograničavajući faktor za sve aktivnosti u pravcu daljnjeg razvoja trgovine. Prema postojećim propisima, smatramo, da se sredstva za financiranje razvoja mogu osigurati iz slijedećih izvora i to:

- ulaganjem privatnog kapitala, kako domaćih tako i inozemnih vlasnika,
- prodajom dijela društvene imovine zaposlenim radnicima putem dionica,
- zajedničkim ulaganjima poslovnih partnera ukoliko za to nađu interesa.

Ratna razaranja nesumnjivo će smanjiti društveni kapital uloženi u trgovinu (smanjena vrijednost poduzeća) što će omogućiti kupovinu tih poduzeća po smanjenoj vrijednosti.

Potreba za privrednim aktivnostima na našim prostorima po završetku rata nesumnjivo će porasti i omogućiti uključivanje privatnog kapitala u te tokove.

Zbog svih poznatih okolnosti i nepostojanja odgovarajućih preduvjeta ipak do preobrazbe društvenog kapitala u trgovini mora doći, ali možda s nužnom odgovodom u vremenu.

Stvarna financijska pomoć našem gospodarstvu pa i trgovini je neophodna i najhitnija, a bez nje je nemoguće zamisliti poslijeratnu obnovu, razvoj i izgradnju novih trgovačkih kapaciteta.

Međutim, ne treba zanemariti ni one materijalne i duhovne snage kojima ova regija i trgovina sigurno raspolažu.

LITERATURA

1. *Vinski, I.*: "Nacionalno bogatstvo", Naprijed, Zagreb 1964. g.
2. *Vojnić, D.*: "Investicije i ekonomski razvoj" EI, Zagreb 1970.g. str. 4.
3. "Komparativna analiza razvojnih i strukturnih karakteristika unutarnje trgovine", časopis "Nova trgovina" br. 4 Beograd.
4. Hrvatska gospodarska komora (HGK), Područna komora Slavonije i Baranje "Procjena nastalih šteta u gospodarstvu Slavonije i Baranje, a uslijed ratnih razaranja i odnosa sa Srbijom", 1991. g.
5. Ostala dokumentacija:
 - Statistički godišnjak Jugoslavije,
 - Statistički godišnjak Republike Hrvatske,
 - Statistički godišnjak Zajednice općina Osijek,
 - Prodajni kapaciteti trgovine na malo RZZS Hrvatske
 - Savezni statistički bilten — unutrašnja trgovina, Beograd,
 - Tablogrami-vrijednosna struktura DR-RH.

Stjepan Lešković, Ph. D.

Summary

**DEVELOPMENT FACTOR ANALYSIS AND TRADE DEVELOPMENT
RATING - PUBLIC SECTOR**

The trade development level of Osijek association of Communes and even larger area has been researched in this work. The research has comprised several significant factors of economy development and trade in the retrospective period 1970-1986 respectively such as gross national product, national income, capital assets and investments and employment movements for the purpose of more efficient market conditions inclusion of operation in futurity. The structure analysis and gross national product dynamics and national income and its economy characteristics have been analyzed for that purpose and especially for trade in Slavonia and Baranja area and even for larger territory. The second important research area has comprised the situation and marketing capacity dynamics and their characteristics. As a conclusion the imposed statement is that we cannot be satisfied with the achieved results in the monitored period 1970-1986 neither with the quantity results nor with quality ones. Instead of the conclusion we have shown the economic situation and trade position toward (evaluation) the data processed by HGK-PK for Slavonia and Baranja provoked by the war destruction of economy and trade in this area.